

ДЕБАТЪТ ЗА КУЛТУРНАТА СИТУАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ НОВОТО СТОЛЕТИЕ ПО СТРАНИЦИТЕ НА СПИСАНИЕ „ПЛАМЪК“

Д-р Христина Христова

Първото десетилетие на XXI век, понесло в своето случване сянката на изминалото столетие, разкрива разноликостта си, изменчивата си идентичност и неизменното очакване на голямата, значимата промяна в текстовото разнообразие на българската литературна периодика.

Отделните издания предлагат на читателите противоречиви тълкувания за културната ситуация в България през новото столетие. Едно от литературните списания обособява в своите рубрики – „Литературен календар“, „Профили“, „Хоризонти“, „Нови книги“, „За първи път в „Пламък“, „Съвременни български автори“, „Публицистика“ – и в различните си в жанрово отношение публикации двата полюса в националното битие. „Пламък“ очертава мащабите на значими постижения в културното пространство и открива хаоса в периметъра на застрашената българска духовност.

Уводната статия в книжка 3–4 на списанието от 2009 г. отъждествява културната ситуация в страната през първото десетилетие на XXI век с едно протяжно настояще. Това е времето на липсващите перспективи и тежката изнемога на съвременния интелектуалец. Есеистично представената интерпретация на темата за днешното българско време в „Премеждието, наречено живот“ от Георги Константинов проектира драмата на интелектуалеца в образа на „предпролетния човек“ от страната, където „истинските поети все още не са изчезващ природен вид“ и очакват пролетното преображение на своята България.

От позициите на интелектуалеца културната ситуация през новото столетие е продукт на

„политическото разделение в годините на така наречения ускорен преход“, когато започва и се разгръща „мощната криминална пиеса“ (1). В текста на Георги Константинов са назовени главните герои на пиесата – псевдоелитът на българското общество, съставен от „политически лумпени от различни разцветки, нахакани борчески мутри, продажни интелектуалци, нискочели криминали“ (2). Политическото разделение е определено като едно от ключовите събития в най-новата българска история, отъждествено е с неизбежно бедствие, „дошло в края на века и по историческа закономерност, и по причина на нашата възторжена глупост“ (3).

Поместените в сп. „Пламък“ фрагменти от „Премеждието, наречено живот“ визират тенденцията, обусловена от самия псевдоелит – разделението да бъде вечно и необратимо, с неизменните полюси на имащите и нямащите, на „успяващите и обречените на провал“, на „малцината баровци и на милионите ограбени“ (4). В тази ситуация на разделение „повечето хора на изкуството и научно-техническата интелигенция“ – са изтласкани в маргиналията на битието, „предпролетният човек“ е лишен от реална перспектива, а нацията не е открила за себе си спасяващата формула.

Това е изводът, който текстът на Георги Константинов внушава. Заключениеите императиви, издържани в духа на лозунговата риторика: „Трябва да направим нещо, да променим нещо.“; „България е длъжна да живее добре.“, са свързани с ключовия мотив в публикацията – първото десетилетие на новия век е време на големите предиз-

викателства и задълбочаващото се противоречие между елит и псевдоелит. Истинският елит на нацията, проектирал мащабите на културната традиция в динамичното „днес“, за да очертава в нови измерения в духовното битие и да отправя своите послания на езика на изкуството, е принуден да отстоява себе си и с неистови усилия да осъществява ролята си във вербалното поле на другия език – езикът на псевдоелита.

Тази постановка, разгърната в откъса от „Премеждието, наречено живот“, звучи като продължение на една интерпретация по темата за съвременната културна ситуация у нас, изложена в уводната статия „Пламяк“ на 80 години“ в книжка 1-2 на списанието от 2004 г. В публикацията е представена определена позиция за развитието на литературната периодика в страната „при нелеки и сложни икономически обстоятелства“, „при наплив на многолюдност и съществуване на няколко паралелни литератури“ през първите години на новото столетие. В очертаната ситуация списание „Пламяк“ – от гледната точка на своите издатели и редактори – обединява във всеки пореден брой автори „от близки и далечни страни“ и популяризира младите таланти и новаторите в литературата(5).

Интересът към творческите постижения на новото поколение в света на художествената словесност е заявен като определящ за атмосферата на изданието няколко години по-късно. В статията „85 години „Пламяк“, поместена в книжка 5–6 от 2009 г., Георги Константинов посочва откривателската мисия на списанието, „насочено предимно към младите писатели у нас особено през последните десетина години“, когато чрез своята Издателска къща „Пламяк“ представя на аудиторията читатели редица дебютни и втори книги (6). „Визуализация“ на становището за откривателската мисия е подборът на текстовете и самият модел на структуриране на списанието през последното десетилетие. Неотменен компонент в съдържателната и композиционната система на изданието е рубриката „За първи път в „Пламяк““. В отделни броеве от 2007 и 2008 година са обособени рубриците „Нови книги“, „Млада поезия и „Млади разказвачи“.

Списанието откроява сред водещите акценти в социокултурния дискурс на първото десети-

летие от новия век приобщаването на най-младата творческа генерация в националното духовно пространство, чиито измерения литературната периодика непрестанно се опитва да обговори и да проектира сред емблемите на българското време и да разпознае сред мащабите на значимото в общественото битие.

В своята траектория сред художествените проекции на българската идентичност, преоткриваща себе си в новото столетие, списание „Пламяк“ се очертава в контекста на хуманитарната периодика у нас като обединяваща територия. В семантичните параметри на изданието се срещат творци от различни региони на страната и представители на отделни национални култури. Това съвместяване на автори и произведения откроява акценти в съвременната културна ситуация, заявява регионите в страната и обособените дружества на писателите в определени градове като отделни проявления на съвременното българско духовно битие и се опитва да усети неговата специфика в един наднационален творчески космос.

Метонимия на ключовия аспект в издателската политика на „Пламяк“ – да открие стойността в „книжния въртоп“, да изтъкне творци и литературни заглавия, които визират характерологичното в националната художествена словесност в нейния континуитет, е статията на Димитър Танев „Да се посмеем и замислим“, поместена в рубриката „Литературен календар“ на книжка 3–4 от 2007 година. Текстът включва наблюдения върху „трикорпусната“ книга на братя Мормарев, обединяваща три компонента, обособени с отделни заглавия – „Мъже без мустаци“, „Задача с много неизвестни“ и „Еврейски вицове“. С уточнението, че „хумористичната литература у нас е вървяла винаги някак многолюдна и отделяна“, авторът на статията посочва нейните емблематични представители в разноликото „днес“ на литературното творчество – „силни, стилни, избликващи находчивост и остроумие автори като Мирон Иванов, Петър Незнакомов, Генчо Узунов, Йордан Попов и всеизвестните братя Марко Стойчев и Мориц Йомтов (7).

В публикацията е открито различното за стилистиката на Мормарев – „тяхното писане е специфично, често прекарано през една особена „детска“ оптика и същевременно носещо в себе си и

„един „скрит“ критицизъм, сплетен с крехката надежда за бързо поправление на недъзите на обществото” (8). Димитър Танев напомня на читателите „визитната картичка” на двамата автори – сценаристи на популярни български филми, като заявява, че голяма част от тези сценарии имат предходен повествователен вариант, и добавя към творческия портрет на Мормаревите техните изяви в областта на един „вестникарски” жанр, презумптивно (и дълбоко погрешно) считан у нас за литература второ качество.

Танев насочва вниманието на читателската аудитория към новоизлязлата книга на двамата братя, за да я „спаси”, вадейки я от днешния „книжен въртоп”.

В гравитациите из „книжния въртоп” и назоваването на заслужаващите внимание литературни заглавия и авторски имена се откроява поместената в книжка 3-4 на списанието от 2007 г. публикация на Георги Константинов „Две представяния на книги”. Главният редактор на „Пламяк” популяризира стихосбирката „Заземяване на мълнии” от Сибила Алексова и книгата на Орлин Стефанов „Свободата в изкуството и насилието на догмите”. „Заземяването на мълнии” Константинов нарежда сред литературните сполуки, разграничени от „идващите и продължаващите несигурни проблясъци на различни поетически дебюти” – „различни по душевност и стилистика, по моментно осъществяване и творческа перспектива”(9). Това, което сродява – от гледната точка на автора на статията, „Заземяването на мълнии” с находките сред появяващите се в Издателска къща „Пламяк” дебютни книги, е авторското присъствие, изразено в „записаните по неповторим начин лични впечатления и възвращения от света наоколо”(10). Главният редактор на „Пламяк” приобщава Сибила Алексова в контекста от нови имена „вече познати на читателите: Людмила Балабанова, Ина Григорова, Пламен Киров, Елена Алексиева, Владо Любенов, Снежана Славчева, Татяна Филева, Георги Григоров, Ирина Велева, Петър Чухов, Мария Николова – Ния, Милена Буржева, Ивета Данаилова” (11).

В стиховете на поетесата Сибила Алексова, една от удостоените с първа награда от Националния конкурс за млади дарования „Дора Габе”,

Георги Константинов открива „живописния български език”, индикатор за ориентацията на новата поезия – една различна посока, разграничаваща се от „книжните експерименти и самоцелните стихотворни кръстословици” (12).

Произнасянето на слово по време на премиерата на книгата от Орлин Стефанов за свободата в изкуството и насилието на догмите Георги Константинов мотивира с откриването на „нестандартен, действително недогматичен човек и автор”, „абсолютно неподходящ за член на каквато и да е групировка или котерия в днешния сепариран от островчета културен живот” (13).

Поместените по страниците на списанието критически отзиви за дебютни книги и статии и обзори, посветени на утвърдени автори от различни епохи, свидетелстват за определена страна в издателската стратегия на „Пламяк”, наблюдавана и при други литературни списания – „Съвременник”, „Летописи”, „Везни”, „Ах, Мария”. Това е представянето на художествената литература като континуитет – протичащ във времето диалог между творческите генерации, оповестяващ продължението и обновлението на традиции и обособяването на отделни семантични парадигми от автори, свързани с различни периоди в културното битие и отличаващи се със своите специфични стилистики и творчески търсения.

Амбицията за обговарянето на литературата като континуитет е „закодирана” в заглавието на статията „Диалогичност в българската литература” от Росица Зиновиева. „Кодът” е вписан и в подзаглавието – „От „О, майко моя” до „Аз не съм ти майка”. Публикацията е включена в рубриката „Литературен календар” на „Пламяк” – книжка 3-4 от 2007 година. Диалогичността в българската литература е оповестена като „приемственост на традиции и в тематичен, и в структурен план, що се отнася до фрагменти или метафорични фигури, символи и обръщения, водещи началото си от фолклора ни и стигащи до съвременната ни култура” (14).

В подкрепа на заявеното становище Зиновиева изтъква появата на „образа на родината-майка или майката-родина” в два композиционни варианта: по-рядко като отделна тропа, а обикновено като цялостна стихотворна творба – алегория, и посочва стихотворения като „На България”

от Славейков, „Обесването на Васил Левски” от Ботев, „Земь моя, Българийо” от Каравелов, „Питала е България” от Жинзифов и „На България” от Вазов. Авторската на статията открива диалога майка – родина – син и в поезията на автори от XX и XXI столетие – Иван Динков, Иван Вълев, и посочва познатите от поетическата традиция образи: „вълци”, „гарвани”, „земя”, „син”, „майка”.

В съпоставителния контекст Зиновиева включва Иван Методиев, като се позовава на аналогии с Яворовата поезия по отношение на обособената доминанта „болката от битието”, в която „майката – родина е потопила своя син” (15).

Публикациите, посветени на диалогичността в художествената литература, очертават семантичните мащаби на рубриката „Литературен календар” в списание „Пламяк”.

Диалогът между отделните епохи, между творци и поколения, се разгръща в рубриката „За книгата вчера и днес”, обособена в отделни броеве на списанието. Самото заглавие свидетелства за отношението на редакционния екип на изданието към темата за феномена книга и проучването на богатото книжовно наследство на човечеството. Статията на Гатя Симеонова „Преображенията на книжното тяло”, включена в посочената рубрика на „Пламяк”, книжка 3–4 от 2009 г., визира постиженията на изследователския процес у нас и разполага България сред страните, в които се осъществява разгръната научна дейност в областта на книгоиздаването и се оформят и развиват отделни дисциплини, изучаващи различни страни на явлението книга.

От други ракурси се разглежда темата за книгата и книжовността в статията на Йордан Каменов „Книгата, пишещите и нищото”, поместена в книжка 3–4 на „Пламяк” от 2009 г. Публикацията е размисъл за абдикациите и нищото и апология на литературното слово. Каменов въвежда читателите в „сферата на абдикирането”. Държавата абдикира от издаването и популяризирането на книгите, издателствата, свеждащи дейността си до крайното производство на книгите, абдикират от духовния живот и от националната културна стратегия, каквато всъщност не съществува, читалищата и библиотеките абдикират от ролята си на духовни средища, увлечени заедно в „Йеремиевия плач как няма средства и не могат да комплектоват фондовете (16).

В държавата на абдикиралите институции се очертава голямата празнота, наречена в публикацията „нищо”. Изходът от ситуацията е отново словото, защото е „началото на всички начала”. Йордан Каменов изрича в разсъжденията си за абдикацията и нищото формулата на спасението – „упорито отстояване на голямото в словото и на голямото слово”(17).

Тази формула всъщност е синтезът на цялостната дейност на едно списание, възобновено в средата на XX столетие (1957 г.) с идеята „да върви по огнения вектор на Гео-Милевото издание”. В своята близо едновековна история „Пламяк” открива таланти, обединява творчески послания, среща в рубриките си различни литературни поколения и школи, за да открие мащабите на „голямото в словото и на голямото слово”. В началото на XXI век изданието представя своята проекция на културната ситуация в България – „разпъната” между полюсите на духовния елит и хаотичното битуване на псевдоелита. В дуполноското пространство списанието задава измеренията на съвременното българско изкуство, разкриващо специфичната си идентичност в трансграничния космос на световната култура.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Константинов, Георги.** Премеждието, наречено Живот. // Пламяк, 2009, № 3–4, с. 6–7;
2. Пак там, с. 7;
3. Пак там, с. 9;
4. Пак там, с. 9;
5. **Константинов, Георги.** „Пламяк” на 80 години. // Пламяк, 2004, № 1–2, с. 5–6;
6. **Константинов, Г.** 85 години „Пламяк”. Пламяк, // 2009, № 5–6, с. 5;
7. **Танев, Димитър.** Да се посмеем и замислим. // Пламяк, 2007, № 3–4, с. 174;
8. Пак там, с. 174;
9. **Константинов, Г.** Две представяния на книги. // Пламяк, 2007, № 3–4, с. 175;
10. Пак там, с. 175;
11. Пак там, с. 176;
12. Пак там, с. 177;
13. Пак там, с. 177;
14. **Зиновиева, Росица.** Диалогичността в българската литература. // Пламяк, 2007, № 3–4, с. 190;
15. Пак там, с. 191;
16. **Каменов, Йордан.** Книгата, пишещите и нищото. // Пламяк, 2009, № 3–4, с. 174;
17. Пак там, с. 176.

